

Sisekaitseakadeemia

Politsei- ja piirivalvekolledž

Kardo Püvi

**SUITSUVABADE TUBAKATOODETE KASUTAMISE
ÕIGUSPÄRASUS KÕRGKOOLIDE TUDENGITE
NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja:

Eda Sieberk, MA

Tallinn 2021

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Politsei- ja piirivalvekolledž	Kaitsmise kuu ja aasta:
<p>Töö pealkiri eesti keeles: „Suitsuvabade tubakatoodete kasutamise õiguspärasus kõrgkoolide näitel”</p> <p>Töö pealkiri võõrkeeles: „The legality of the use of smokeless tobacco products in higher education institutions“</p> <p>Töö uurimisprobleem seisneb väljaselgitamises, kas Eesti kõrgkoolides õppivate tudengite teadlikkus suitsuvabade tubakatoodete kasutamise õiguspärasusest.</p> <p>Lõputöö aktuaalsus seisneb selles, et suitsuvabade tubakatoodete kasutamine on kasvutrendis ning sellega kaasnevad probleemid uued ning varasemalt analüüsimata.</p> <p>Töö eesmärk on välja selgitada kõrgkoolides õppivate inimeste osakaal, kes kasutavad suitsuvabu tubakatooteid õppetöö käigus olenemata kehtestatud seadustest ning teha ettepanekuid tudengite teadlikkuse parandamiseks, muutmaks nende käitumist õiguspärasemaks.</p> <p>Lõputöö eesmärk täideti teoreetilise ning empiirilise osa sünteesimisel küsitluse käigus kogutud andmetega, selle käigus erinevate probleemkohtade väljatoomises ning seadusandluse ning erinevate õigusaktide analüüsi käigus. Ankeetküsitluse käigus selgus, et enim on vajalik õppeasutuste teadlikkuse suurendamine enda tudengite seas, jagades nendega uuendatud eeskirju ning seadusandlust ning viies eeskirjades sisse muudatused jälgides seaduses seatud kohustusi.</p>	
Võtmesõnad: õiguspärasus, suitsuvabad tubakatooted, legaalsus	
Võõrkeelsed võtmesõnad: legality, smokeless tobacco products, legalisation	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
<p>Töö autor: Kardo Püvi</p> <p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste tööde autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud.</p> <p>Allkiri: (allkirjastatud digitaalselt)</p>	
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja: Eda Sieberk	Allkiri: (allkirjastatud digitaalselt)
Kaitsmisele lubatud	
Kolledži direktor Kalvi Almosen:	Allkiri: (allkirjastatud digitaalselt)

SISUKORD

SISUKORD.....	3
SISSEJUHATUS	4
1. TUBAKATOODETE ÜLDINE OLEMUS	7
1.1 Tubakatoodete ajalugu	7
1.2 Suitsuvabade tubakatoodete mõju ja olemus	11
1.3 Suitsuvabade tubakatoodete käitlemine Eestis	15
2. SUITSUVABADE TUBAKATOODETE ÕIGUSPÄRASUSE TEADLIKKUSE ANALÜÜS.....	19
2.1 Uurimismetoodika kirjeldus.....	19
2.2 Eesti kõrgkoolide tudengite käitumisharjumused ja teadlikkus seoses suitsuvabade tubakatoodetega.....	20
2.3 Järeldused ja ettepanekud.....	34
KOKKUVÕTE.....	36
SUMMARY	40
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	42
Lisa. Ankeetküsitlus Eesti kõrgkoolide tudengite seas	45

SISSEJUHATUS

Autor valis teema, kuna leiab, et hetkel on suitsuvaba tubaka kasutamine erinevates kõrgkoolides väga levinud ning olenemata sisekorraeskirjadest ja kehtivast seadusandlusest on see taustal aktsepteeritud tegevus, mille põhjuseks võib olla vähene teadlikkus kehtivast seadusandlusest. Samuti leiab autor, et õppetöö käigus tubakat sisaldavate tubakatoodete tarbimine ei ole eetiline ega õiguspärane arvestades, et Eestis on keelatud tubakat sisaldavate suitsuvabade tubakatoodete käitlemine, küll aga tohib seda omada isiklikuks kasutamiseks (Tubakaseadus, 2005). Traditsiooniline suitsetamine on ühiskonnas levinud tegevus, küll aga pole teadaolevalt uuritud sellele tekkinud alternatiivsete toodete mõju ega inimeste teadlikkust nende kasutamise reeglistikest.

Tubakavaba huuletubakas liigitub alternatiivsete tubakatoodete hulka ning alates 1. jaanuarist 2018 läksid antud tooted aktsiisi alla. Alates aastast 2014 on pösk- ja huuletubaka tarbimine stabiilselt kasvanud. Aastal 2014 tarvitas suitsuvabasid tubakatooteid 16-64 aastastest inimestest 2,3%, aastaks 2016 oli see tõusnud 3,4%-ile. (Tubakatoodete turg ja tarbimine Eestis, 2017). Aastal 2018. oli huuletubaka regulaarseid kasutajaid vanusegrupis 16-24 meeste hulgas kõrge – igapäevaselt 2,5% ning mõnikord nädalas 5,8% (Reile & Veideman, 2019). Võrreldes 2019. aastal kogutud andmeid 2020. aastal kogutud andmetega, kus huuletubaka kasutajaid vanusegrupis 16-24 meeste hulgas oli tervenisti 14% (Reile & Veideman, 2021). Antud statistikat võrreldes võib väita, et huuletubaka kasutamine on kasvavas trendis noorte seas ning selle kasutamist erinevates kõrgkoolides pole varasemalt uuritud, siis on antud teema uurimine **aktuaalne**.

Sisekaitseakadeemias on varasemalt koostatud lõputöid erinevaid suitsuvabu tubakatooteid puudutavatel teemadel. Aastal 2019 koostas lõputöö Reek Pearu teemal „Suitsuvabade tubakatoodete käitlemise ebaseaduslikkus ja sellega seonduv probleemistik“, mille peamine uurimisprobleem seisnes selles, et Eesti riigil puudub

ülevaade ja kontroll suitsuvabade tubakatoodete turu üle. Töös selgitati välja kui levinud on suitsuvabad tubakatooted ning toodi välja erinevaid ideid, kuidas saaks nende levikut takistada. (Reek, 2019, lk 18)

Varasemalt pole uuritud suitsuvabade tubakatoodete kasutamise õiguspärasust erinevates kõrgkoolides sealhulgas tudengite endi teadlikkust vastavate toodete kasutamise reeglistikust. Samuti pole autorile teadaolevalt läbi viidud ühtegi küsitlust, mille alusel võiks järeldada, et kõrgkoolides kasutatakse suitsuvabu tubakat sisaldavaid tooteid olenemata sellest, et sisekorraeskirja kohaselt on nende tarbimine selleks mitte ettenähtud kohas keelatud. Teadaolevalt pole uuritud 2020. aastal toimunud Tubakaseaduse muudatuse mõju käitumisharjumustele, mis muutis uudsete alternatiivsete tubakatoodete müügi legaalseks (Tubakaseadus, 2005). Eeltoodu põhjal võib väita, et antud teemat pole varasemalt käsitletud ning see muudab teema **uudseks**.

Töös on **uurimisprobleem** püstitatud küsimusena: Milline on Eesti kõrgkoolide tudengite teadlikkus suitsuvabade tubakatoodete kasutamise õiguspärasusest nende õppeasutuses?

Uurimisprobleemis lähtudes on autor saavutamaks eesmärki püstitanud järgnevad küsimused:

1. Kuidas on kõrgkoolides reguleeritud erinevat tüüpi tubakatoodete kasutamine?
2. Millised on kõrgkooli tudengite hinnangul reeglitest kinnipidamine ning teadlikkus?
3. Kuidas on 2020. aastal toimunud Tubakaseaduse muudatus mõjutanud tudengite käitumisharjumusi?

Töö **eesmärk** on välja selgitada kõrgkoolides õppivate inimeste osakaal, kes kasutavad suitsuvabu tubakatooteid õppetöö käigus olenemata kehtestatud seadustest ning teha ettepanekuid tudengite teadlikkuse parandamiseks muutmaks nende käitumist õiguspärasemaks.

Uurimisülesanneteks on autor seadnud järgneva:

1. Analüüsida tubakatoodete olemust.
2. Analüüsida suitsuvabade tubakatoodetega seonduvat seadusandlust ning reeglistikku Eesti Vabariigis, sealhulgas tudengite teadlikkust enda käitumise õiguspärasusest.
3. Analüüsida suitsuvabade tubakatoodete kasutamise osakaalu ning seadusandluse muudatuste mõju tudengite käitumisharjumustele.
4. Analüüsida teooriat ning empiirilist osa ning selle alusel teha järeldusi, ettepanekuid ning soovitusi probleemkohtade tekkimisel.

Töös kasutatakse kombineeritud uurimismeetodit, mille käigus analüüsitakse erinevaid teadusallikaid, Eestis kehtivat seadusandlust ning viiakse läbi ankeetküsitlus saamaks informatsiooni Eesti kõrgkoolide tudengite teadlikkusest ning käitumisharjumustest. Autor valis uuringu läbiviimiseks ankeetküsitluse, kuna töö eesmärkideks seatud osakaalude ning teadlikkuse väljaselgitamiseks on arvandmete analüüs vajalik. Kombineeritud meetodina kasutatakse töös kvalitatiivset sisuanalüüsi, kus autoril oli võimalik sisu analüüsides leida võimalik probleemkohad ning pakkuda nende põhjal välja lahendusi.

Töö koosneb kahest peatükist, mis jagunevad kokku viieks alapeatükiks. Esimeses peatükis antakse ülevaade tubakatoodete olemusest ning nendega seotud ohtudest, ajaloo ja seadusandlusest, millega on tubakatooted reguleeritud. Esimeses alapeatükis kirjeldab autor tubakatoodete ajalugu, mis annab töös ülevaate, kuidas on alternatiivsed tubakatooted ühiskonnas populariseerinud. Teises peatükis lahkab autor tubakatoodete mõju tervisele ning ühiskonnale, mis annab autorile võimaluse töös analüüsida nende mõju ning miks on tudengite seas igapäevaste kasutajate arv kasvav. Kolmandas alapeatükis kirjeldatakse suitsuvabade tubakatoodete käitlemisega seonduvat olustikku Eestis, mis selgitab töös käsitletud tudengite teadlikkuse nõudeid ning reeglistikku toodete kasutamise kohta kõrgkoolides.

Teises alapeatükis selgitatakse käesolevas töös kasutatud uurimismetoodikat, selle eripärasid ning plusse ja miinuseid, samuti analüüsitakse ankeetküsitluses toodud andmeid ning tehakse nende põhjal järeldusi ning ettepanekuid, tuues välja esinenud probleeme. Esimene alapeatükk sisaldab ülevaadet kasutatud uurimismetoodikast. Teine alapeatükk sisaldab endas ankeetküsitluse käigus kogutud andmete esitlust erinevate graafikutega, seoste leidmist ning probleemkohtade tekkimisel nende analüüsi ja võimalike lahenduste pakkumist.

1. TUBAKATOODETE ÜLDINE OLEMUS

1.1 Tubakatoodete ajalugu

Tubakas on olnud inimkonnaga seotud juba väga pikka aega – paralleele on võimalik tõmmata söögi ning näiteks tee vahel, mida on samuti kasutatud inimkonna algusest. Inimesed avastasid tubakatooted samal ajal, mil leiti kasutus tomatitele, kartulitele, maisile, kakaole ning kummile 18 000 aastat tagasi kui emigreeruti Ameerika kontinendile Aasiast üle Beringi saarte. Tubakat hakati kultiveerima umbes 5000 – 3000 BC. Tubakakasutus oli saanud põliselanike seas Ameerika kontinendil tavaliseks selleks ajaks, mil Christopher Columbus saabus Põhja-Ameerikasse aastal 1492. (Gately, 2001)

Suitsetamine kui tegevus pärineb eelkõige tubaka süütamisest ning sissehingamisest, kuna vanimad instrumendid, mis seonduvad tubaka kasutamisega viitavad sellele. Peale tubaka suitsetamise seda näriti, söödi, joodi nagu teed, määrati ümber keha ning kasutati silmatilkadena. Tubakat kasutati meditsiiniliselt valuvaigisti ning desinfitseeriva eesmärgiga – sealhulgas usuti, et tubakas ravib mitmeid haiguseid. Seda pakuti jumalatele annetustena ning osana erinevatest religioossetes rituaalides. Kõige populaarsemaks kasutusviisiks kujunes ajapikku sigaritesse rullimine ning piibus suitsetamine. (Gately, 2001)

Ameerika Indiaanlased olid esimesed inimesed, kes aastatel 1400 hakkasid tubakat suitsetama ning nährima. Indiaanlased hingasid tubakat sisse läbi Y-kujuliste torude, mille otsad asetati ninna ning teine pool purustatud tubaka sisse. Selle instrumendi nimi oli „*tobago*“ või „*tobaca*“. (Christen, *et.al.*, 1982)

Esimesed eurooplased, kes puutusid tubakaga kokku olid Christopher Columbuse laeva meeskonnaliikmed kui nad jõudsid Kuubale aastal 1492. Esmamuljel jäeti tubakakasutajatest mulje kui kahjulikust ning „kurjast“ tegevusest, kuid tänu selle tugevatele juurtele ei piisanud sellest, et inimesed jätaksid tubakatoodete kasutamise. Esimene inimene, kes tarbis tubakatooteid oli sunnitud veetma 3 aastat Hispaania vanglas kinnipeetuna. Aja jooksul hakkasid levima tubaka meditsiinilised omadused ning selle seemneid toodi Hispaaniasse ning Portugali, kus seda hakati kasvatama. Väideti, et tubaka kasutamine ravib ning hoiab ära vähi teket – tänu tubaka omadustele ning nikotiini tugevale mõjule muutusid selle tarbijad kiirelt sõltlasteks. (De Klerk, *et.al.*, 2003, pp. 286—290)

1531. aastaks kasvasid hispaanlased Lääne-India aladel kommertslikel eesmärkidel tubakat ning olid saavutanud Euroopa turgudel monopoolse seisundi kuni 1575. aastani, mil hakkasid portugallased seda samuti suures koguses kasvatama. Tubakataim muutus Euroopas dekoratiivseks ning sellel väideti olevat ravimtaime omadusi. Aastal 1559 hakkas taime Euroopas propageerima Jean Nicot, kelle nime auks on nimetatud tubakataimede perekonnaks *nicotiana*. Jean Nicot oli Portugali kuninga saadik ning tema peamiseks eesmärgiks oli propageerida tubakataime selle tema väitel „maagiliste“ ning kõikehõlmavate omaduste alusel (Christen, *et.al.*, 1982). Nicot leidis antud taime endale Portugali õukonnast, kus see hakkas talle silma ning ta võttis selle seemneid kaasa Prantsusmaale. Prantsusmaal kasvas Nicot taime enda lõbuks ning algas taime propageerimine Euroopas (Krišjanis, *et.al.*, 2002, lk. 13—14).

Erinevate tubakatoodetega, sealhulgas suitsuvaba tubaka kasutamine on olnud vastuoluline alates selle kasutuselevõtust. Näiteks oli aastal 1590 Jaapanis tubakas keelatud ning selle kasutajad kaotasid oma vara ning nad vangistati. Samuti oli aastal 1603 Inglismaa ja Iirimaa kuningaks saanud James I tugev suitsetamisvastane isiksus

ning suurendas tubakamaksu 4000% võrra, mistõttu vähenes tubaka sissevedu Inglismaale märgatavalt. (Christen, *et.al.*, 1982)

Rootsi – mida peetakse Euroopas *snus*-i peamiseks levitajaks jõudis tubakas vahemikus 1600-1700. Ametlikes dokumentides on kirjas, et Rootsi jõudis *snus* läbi Soome. Aastaks 1700 oli tootest saanud Rootsi üks peamisi toodanguartikleid. 1970. aastal loodi Rootsis tänapäeval enimlevinud väiksesse kotti pakitud *snus*. (Swedish Match, 2021)

Suurem osa erinevatest huuletubaka liikidest on alguse saanud Rootsist. Enimtuntumateks *snus* liikideks on *Loose snus* ehk lühidalt kirjeldades lahtine tubakaportsjon, mida hoiustatakse karbis ning pannakse ülehuule alla lahtiselt. Antud variandile järgnes tänapäeval üheks populaarseimaks olev *Original portion*, kus tubakas pakiti väikesesse kotikesse, tehti niiskemaks ning seejärel turustati karpides. Aastal 1998 järgnes toode nimega *White portion*, mille eripäraks oli selle kuivus tänu millele antud tubakapakike ei põhjustanud suus üleliigse sülje teket. (Swedish Match, 2021)

Suitsuvabu tubakatoodetega hakkasid esimesena Ameerikas eksperimenteerima alates 2006. aastast firmad RJ Reynolds ning Philip Morris, kes tõid turule uue suitsuvaba tubaka nimega *snus*. Esimeste müügigruppidenä otsustati toodet pakkuda madala sissetulekuga inimestele kalastus-, rodeo- ning pesapalliüritustel läbi reklaamide, kus jäeti kasutajast mulje kui rasket tööd tegevast isiksusest. (Meija, *et.al.*, 2010, p. 78)

Kokkuvõttena saab öelda, et tubakatoodete ajalugu ning nendega kaasnevad traditsioonid on väga pikaajaliselt kujunenud, mis selgitab selle väga suurt levikut tänapäeva ühiskonnas. Tubakatoodete kasutamise traditsioon algas juba väga pikka aega tagasi ning levis Euroopasse läbi Ameerikat avastama läinud Euroopa meremeeste kaudu. Tubakatooteid kasutatakse nii seltskonna kui tubakast tulenevate füüsiliste mõjude tõttu väga pikaajaliselt ning tuhandete aastate jooksul välja kujunenud harjumusi on väga keeruline muuta. Tubakatooted on olnud inimkonna osaks juba väga pikka aega end siiani viiakse nende koostises ning väljapanekus sisse muudatusi, et

neid oleks võimalik müüa inimestele kui uusi tooteid. Paljud firmad üritavad luua müüdavatest tubakatoodetest võltsettekujutuse üritamiseks peita nende kahjulikke mõjusid ning vältimaks riikide poolt loodud regulatsioone.

1.2 Suitsuvabade tubakatoodete mõju ja olemus

Tubakatooted – eelkõige suitsuvabad tubakatooted on tavapäraste suitsetatavate toodete alternatiiv, mille kasutamine on näitamas stabiilseid kasvutrende (Reile & Veideman, 2021). Võrreldes tavapärase suitsetamisega, mõjuvad suitsuvabad tubakatooted tervisele vähem laastavalt, kuid nendega kaasneb üleliigsel kasutamisel sellegipoolest palju erinevaid tervisega seotud komplikatsioone (Chaffee, 2018, p. 73). Olenemata manustamise viisist on nikotiin endiselt sõltuvust tekitav aine ning selle manustamine toob endaga kaasa riske.

Kogu maailmas on hinnanguliselt 300 miljonit inimest, kes kasutavad suitsuvabu tubakatooteid ning eripärana saab välja tuua, et suur osa kasutajatest on madala sissetulekuga riikidest. Aastal 2008 viidi läbi Ameerika Ühendriikides uuring, mis on näidanud, et suitsuvabad tubakatooted põhjustavad kokku hinnanguliselt 2300 uut erineva vähi juhtumit aastas. Leitud on erinevaid seoseid südame- ning vereringkonna haigustega, kuid puuduvad piisavalt põhjalikud uuringud, et neid kinnitada (Anic, *et.al.*, 2018, pp. 1-2).

Nikotiin mõjutab inimesi erinevatel viisidel. Ühed peamistest mõjufaktoritest on mõnu tekitamine, stressi ning ärevuse maandamine. Nikotiini tarbimine suurendab keskendumisvõimet ning reaktsioonikiirust. Nikotiinisõltuvusest tekkivad võõrandumisnähud omavad endas suurt osa selle positiivsete mõjude väljendumisele. Sõltlastel, kes enda organismi piisavalt nikotiini ei saa tekkivad järgnevad nähud: kergelt ärritumine, masendus, väsimus ning ärevushood. Kõik eelmainitud sümptomid on sarnased narkootikumide tarbimise lõpetamisel tekkivate sümptomitega. (Hughes JR, 2006, p. 6)

Tubakatooteks saab pidada kas osaliselt või täielikult tubakast valmistatud toode, suitsetamiseks, närimiseks, imemiseks või ninna tõmbamiseks. Tubakatooteid on võimalik rühmitada suitsetavateks ja suitsuvabadeks tubakatoodeteks. Suitsuvabadeks tubakatoodeteks on võimalik liigitada tubakat sisaldavad tooted – sealhulgas närimistubakas, nuusktubakas, suukaudseks kasutamiseks mõeldud tubakas, mille

tarvitamise käigus ei toimu ning ei ole vaja põlemisprotsessi (Tubakaseadus, 2005, § 3) . Uudse tubakatootena käsitletakse erinevad tubakatootega seonduvad tooted, mille kasutuseesmärk on imiteerida või asendada tavapäraseid tubakatooteid (Tubakaseadus, 2005, § 3¹). Viimane muudatus viidi seadusesse sisse aastal 2020, mille tõttu olid uudsed tubakatooted väga pikka aega otseselt reguleerimata.

Närimistubakas ning huuletubaka pH on muudetud aluseliseks tänu millele on suu limaskestal võimalik nikotiini kergemini vastu võtta. Selle manustamisliigi eripäraks on kiirem mõjumisaeg, kuid aeglasem nikotiini kasv vereringes. Tänu pikemaajalisele mõjumisajale kestab nikotiini mõju kauem ning hakkab kahanema alles pärast teist tundi. (Benowitz, 2010, pp. 2295—2203)

Huuletubakas, ehk *snus* on üks erinevatest suitsuvabadest tubakatoodetest. Huuletubakas pärineb 19. sajandist, mil seda hakati valmistama Rootsis. Esialgelt sisaldas see purustatud tubakalehti, soola, vett ning kaaliumkloriidi. Kasutamiseks asetatakse väike pakk, mis eeltoodut sisaldab ülahuule ning igeme vahele ja seda hoitakse seal 10-40 minutit. Kuna huuletubakas asub igeme ning huule vahel, ei tekita see erinevalt teistest tubakatoodetest vajadust sülitada, mis on tavalisel tubakatarbimisel segav faktor. Huuletubaka kasutamine ei sega muu kõrvalise tegevuse tegemist, mistõttu kogus see väga kiiresti populaarsust. (Rutqvist, *et.al.*, 2011, p. 2)

Huuletubakas sisaldab endas mitmeid kahjulikke aineid – näiteks vähki põhjustavaid tubakaspetsiifilisi nitrosamiine. Küll aga mõjutavad aine kogust tootes erinevad protsessid, mida kasutatakse valmistamise ajal. Näiteks on Rootsis valmistatud huuletubaka tooted enamasti kuumutatud vähemalt temperatuurini 100 kraadi, mille kuumtöötlemise tulemuseks on kantserogeensete ainete vähenemine. Samuti hoiustatakse toodet külmkapis, mis tagab nitrosamiinide taseme madalaks jäämise. (Burke, *et.al.*, 2003, p. 349)

Nitrosamiinid kujutavad endast tubakale ning nikotiinile spetsiifilisteks olevaid kantserogeenseid aineid. Laboratoorsete testide tulemusena, mida teostati loomade peal, on tõestatud, et aine põhjustab süsteemseid kasvajaid ning suurendab vähi

tekkimise ohtu väga ulatuslikult. Aastaks 1988 oli kantserogeenseid nitrosamiine arvatavalt juba üle 100 miljoni inimese kehas. (Hecht & Hoffman, 1988, p. 875)

Kuna suitsuvaba tubakat kasutatakse suu kaudu ning tänu sellele on vähenenud traditsioonilise suitsetamisega kaasnevad ohud on sellist liiki tubakatootega kaasnenud teistsugused tagajärjed. Suurenenud on suu- ja kõhunäärmevähi risk, erinevad hammaste ning igemetega seotud komplikatsioonid. Olenemata toodud riskidest leiavad meditsiinieksperdid endiselt, et suitsuvabad tubakatooted on inimesele tarbimiseks ohutumad kui traditsioonilised sigaretid. (Chaffee, 2018, p. 73)

Suitsuvaba tubaka kasutamine Rootsis on statistiliselt vähendanud suitsetajate arvu teiste Euroopa Liidu arenenud riikidega võrreldes drastiliselt. Aastal 1975 oli meestest igapäevasuitsetajate arv Rootsis 40%, aastaks 2002 oli see kukkunud 15% peale kogurahvastikust ning selle põhjuseks peetakse just suitsuvaba tubaka kasutamise osakaalu suurenemist. (Burke, *et.al.*, 2003, p. 354)

Esimene aruanne suitsuvaba tubaka kasutamise mõjudest Ameerikas koostati juba aastal 1968, mille tulemusena selgus, et kõige populaarsemaks kõrgema sissetulekuga inimeste hulgas on suitsuvabad tubakatooted. Suitsuvabadele tubakatoodele hakati rohkem tähelepanu pöörama just põhjusel, et tehes välitööd, kus suitsetamisele ei ole võimalik aega kulutada või töö isepära tõttu ei ole see võimalik. (Meija, *et.al.*, 2010, p. 80)

Ametlikud uurimused suitsuvabade tubakatoode kahjulikkuse osas tervise vaatenurgast hakkasid välja tulema 1986. aastal, mil Ameerika Ühendriikide kirurgide poolt koostatud uurimus kinnitas, et suitsuvaba tubaka kasutamine põhjustab inimkehas vähi teket ning suitsuvabade tubakatoode kasutamine suurendab pikaajalisel kokkupuutel põski ning igemeid, mis omakorda muudab vähiohu umbes 50-kordseks tavapärasega võrreldes. (Critchley & Unal, 2003, p. 435)

Suitsuvaba tubaka mõjud suu limaskestale tekivad tavapäraselt sellele pinnale, millele kasutaja toote tavapäraselt asetab või selle lähiümbrusele. Üks tavapärasematest nähtustest on, et koht, kuhu toode asetatakse muutub valgeks või kollakaspruuniks ning

selle kõrvale tekib paksenenud ning kortsuline ümbrus. Antud juhtumite korral on tegu leukoplaakiaga. Leukoplaakiat põhjustab üleliigne *snus* kasutus. (Epstein & Walsh, 2000, p. 23).

Suitsuvabad tubakatooteid sisaldavad endas sarnaselt traditsioonilistele tubakatoodetele kahjulikke aineid kuid nende tarbimisprotsessi erinevuste tõttu ei pööratud neile väga pikaajaliselt niivõrd suurt tähelepanu. Uurimusi antud toodete tervislike mõjude kohta hakati läbi viima palju hiljem ning seetõttu puudus inimestel võimalus tutvuda suitsuvabade tubakatoodete kahjulikkusega tervisele. Uurimused, mis nüüdseks on läbi viidud, tõendavad asjaolu, et suitsuvabade tubakatoodete kasutamine mõjub paremini inimese kopsudele, kuid seevastu tekitab rohkem komplikatsioone suupiirkonnas tuues endaga kaasa nii vähi kui muid probleeme hammaste ning igemetega. Samuti viidi tubakaseadusesse riigi tasandil muudatused antud toodete kohta palju hiljem, mis tõttu olid uudsed tubakatooted pikka aega otseselt reguleerimata. Suitsuvabasid tubakatooteid on kasutatud juba üle 2000 aasta, kuid esimesed uurimused nende tervislike mõjude kohta tehti alles 1980. aastatel Ameerika Ühendriikides, mis näitab, et suures osas puudus avalik huvi nende toodete mõjule inimese tervisele.

1.3 Suitsuvabade tubakatoodete käitlemine Eestis

Suitsuvabade tubakatoodete käitlemine Eestis on lähiaastatel läbi teinud mitmeid muudatusi, tuues kaasa mitmete seaduste muutust, tulu riigile ning uute turule tulnud toodete liigitamist vastavatesse kategooriatesse seadusandluses. Seadusandlusest tingituna peavad kinni pidama vastavad asutused – eriti kõrgkoolid, mis on kohustatud enda sisekorraeeskirjades kajastama neile seadusandluse poolt pandud kohustusi (Tubakaseadus, 2005, § 30). Peatükis kirjeldatakse seadusandlust, mis kirjeldab suitsuvabade tubakatoodete kasutamist Eesti Vabariigis võrreldes neid näidetega mujalt maailmast.

Euroopa Liidus kehtestati esmakordselt keeld suitsuvabadele tubakatoodetele aastal 1992, direktiivi 92/41/EEC alusel, mis sisaldas endas lühidalt keeldu turustada kõiki alternatiivseid ning suitsuvabasid tubakatooteid Euroopa Liidus (Council Directive 92/41/EEC, pp. 30—33). Peale Euroopa Liiduga liitumist, võttis antud direktiivi üle ka Eesti Vabariik. Aastast 2014 on kehtiv direktiiv, mis sisaldab endas suitsuvabade tubakatoodete käitlemise reegleid direktiiv 2014/40/EU, milles on täpsemalt välja toodud erinevaid reeglid toodete käitlemise ümber, kuid muutmata jääb fakt, et suitsuvabad tubakatoodete müümine on keelatud (Council Directive 2014/40/EU).

Ainsaks erandiks kogu Euroopa Liidus on Rootsi, mis Euroopa Liitu astudes võitles välja endale õiguse jätkata tubakat sisaldava huuletubaka müüki, kuna see on Rootsi traditsiooniline osa. Uuringud on näidanud, et antud otsus on Rootstile pikemas perspektiivis toonud pigem kasulikke tulemusi vähendades igapäevasuitsetajate arvu. (Fagerström & Childt, 2003, pp. 1191)

Suitsuvabade tubakatoodete käitlemine Eestis oli Tubakaseaduse poolt piiratud kuni 2018. aasta 1. jaanuarini, mil muudeti Tubakaseadust ning suurele osale suitsuvabadest tubakatoodetele määrati aktsiis, mistõttu sai võimalikuks nende turustamine Eesti Vabariigis – antud valdkonna alla kuuluvad erinevad e-sigaretivedelikud ning muud sarnase kasutusega alternatiivsed suitsuvabad tubakatooted. (Tubakaseadus, 2005)

Aastal 2020, 29. mail jõustunud Tubakaseaduse muudatuses on eraldi välja toodud uudeste suitsuvabade tubakatoodete käitlemise lubamine, mille käitlemine ning müük oli varasemalt täiesti keelatud ning mille tarbimine oli lubatud vaid juhul kui see oli tarnitud isiklikuks kasutamiseks teisest Euroopa Liidu riigist, kus vastav toode oli legaliseeritud. (Tubakaseadus, 2005)

Kuna tubakat sisaldavad suitsuvabad tubakatooted on endiselt nende kasutajate seas üsna populaarsed ning neile eksisteerib must turg, kust on võimalik tooteid osta. Aastal 2018 suleti Maksu- ja Tolliameti eestvedamisel mitmed eesti sotsiaalmeedia grupid, mille kaudu müüsid erinevad diilerid muidu keelatud tubakat sisaldavat *snus*-i. (Mihelson, 2018)

Alternatiivsete ehk suitsuvabade tubakatoodete käitlemine Eestis on viimastel aastatel olnud pidevas kasvutrendis, mida iseloomustab aktsiisitulu kasv antud toodete müügist ning osakaalu suurenemine eelarves aastatel 2018-2020, nähtav tabelis 1. (Statistikaamet, 2020)

	2018 (€)	2019 (€)	2020 (€)
Tubakaaktsiis	205 163 645	228 053 134	231 160 600
Alternatiivsete tubakatoodete aktsiis	2 194 241	8 644 041	11 879 453

Tubaaktsiisi laekumine riigieelarvesse ning alternatiivselt tubakatoodetelt makstava aktsiisi osa. (Statistikaamet 2020; autori koostatud)

Alternatiivsete suitsuvabade tubakatoodete osakaal Eesti ühiskonnas on stabiilselt kasvanud ning üha enam saab see igapäevaelu osaks. Aastal 2014 tarvitas 16-64 aastastest inimestest antud tooteid 2,3%, aastaks 2016 oli see tõusnud 3,4%-ile (Tubakatoodete turg ja tarbimine Eestis, 2017).

Tervise Arengu Instituut viib iga kahe aastase intervalli tagant läbi Eesti rahvastiku hulgas uuringut nimega: „Eesti täiskasvanud rahvastiku tervisekäitumise uuring.“. Antud küsitlus on üleriiklik ning rahvastikupõhine. Küsitluse põhjal selgub, et suitsuvabade tubakatoodete kasutamine on kahe aastase intervalliga hüppeliselt kasvanud, nimelt aastal 2018. oli igapäevaseid huuletubaka kasutajaid meeste hulgas

vanusegrupis 16-24 kõigest 2,5%, 2020. aasta jooksul tehtud uuringus oli igapäevase kasutajate arv samas vanusegrupis hüpanud 14,2% igapäevastest kasutajatest. (Reile & Veideman, 2019; Reile & Veideman, 2021)

Tubakaseaduses on määratletud kohad, kus võib tarvitada erinevaid tubakatooteid. Eraldi on ära määratletud, millal võib suitsetada ning millal võib tarvitada erinevaid tubakatooteid. Suitsuvaba uudse tubakatoote tarbimise reeglid kehtestab iga asutus oma äranägemise järgi, kuid peab sealhulgas jälgima seaduse üldises osas toodud eripärasid. (Tubakaseadus, 2005, § 30).

Eesti kõrgkoolidest on võimalik näiteks tuua Sisekaitseakadeemia, kus suitsuvabade tubakatoodete kasutamine on kaudselt määratletud – sisekaitseakadeemia kodukorras on väidetud, et suitsetamine ning muude tubakatoodete, sealhulgas e-sigareti kasutamine on lubatud suitsetamiseks ettenähtud kohtades (Sisekaitseakadeemia, 2017). Küll aga pole võimalik antud eeskirjast välja lugeda, kuidas on reguleeritud uudsete tubakatoodete või alternatiivsete tubakatoodete kasutamine Sisekaitseakadeemia territooriumil – muude tubakatoodete tõlgendamine jääb subjektiivseks ning Tubakaseaduses ei ole määratletud liiki „muud tubakatooted“. Teiste kõrgkoolide sisekorraeskirja ei olnud autoril võimalik avalikult kätte saada, millest võib järeldada, et neid ei ole avalikult kättesaadaval.

Võrdlusena võib tuua Ameerika Ühendriike, kus ülikoolide erinevad kolledžid lisatakse eraldiseisvasse nimekirja juhul kui nad võtavad vastu erinevad, kas suitsuvabad poliisid või täiesti tubakavabad poliisid. Antud nimekirja kuulumine annab koolile võrreldes teistega eeliseid ning tõstab ülikooli reitingut. (Hallett, *et.al.*, 2017, p. 686)

Eesti seadusandluses on hästi reguleeritud suitsuvabade tubakatoodete kasutamise reeglid, eeskirjad ning nendega ümberkäimine, mistõttu on suuremad probleemid, mis kaasnesid enne 2020. aasta seadusemuudatuse vastuvõtmist end muudatuse tõttu ise lahendanud. Üks suurimaid probleeme, milleks oli riigipoolse kontrolli puudumine, mida käsitleti Pearu Reek poolt aastal 2019 koostatud lõputöös, lahendati suitsuvabade

tubakatoodetega legaliseerimisega, mis ei sisalda tubakat, vaid võeti kasutusele nagu uudsed tubakalaadsed tooted (Reek, 2019, lk 17). Suitsuvabade tubakatoodete pealt saab riik aktsiisi, mis on kasumlik ning sätestatud on vastavate toodete kasutamise kord, mistõttu on seaduskuulekatel kodanikel võimalus antud tooteid tarbida õiguspäraselt rikkumata ühtki seadusnormi.

2. SUITSUVABADE TUBAKATOODETE ÕIGUSPÄRASUSE TEADLIKKUSE ANALÜÜS

2.1 Uurimismetoodika kirjeldus

Suitsuvabade tubakatoodete kasutamise leviku ning sellega kaasnevate õiguslike probleemide väljaselgitamiseks viis autor läbi ankeetküsitluse suitsuvabade tubakatoodete teemal. Uuring viidi läbi aastal 2021 I. kvartalis ning selleks kasutati erinevate Eesti kõrgkoolide üliõpilasesinduste liikmete abi, kes omakorda edastasid antud küsitluse tudengigruppidele, kuna autoril puudus nende e-maili listidele otsene ligipääs.

Küsitluse valim kujunes välja lihtsa juhuvalimi põhimõttel, kus valitud rühmaks osutasid Eesti kõrgkoolide tudengid – kuna küsitlus saadeti läbi üliõpilasesinduste välja kõikidele koolis õppinud tudengitele, siis oli kõigil tudengitel küsitlusse sattumise võimalus võrdne (Tartu Ülikool, 2020). Autor otsustas sihtgrupiks võtta kõrgkoolide tudengid, kuna antud valimi raames pole sarnase sisuga uuringut varem tehtud ning Tervise Arengu Instituudi läbiviidud uuringu kohaselt on kõrgkooli õppurite vanusegrupis suitsuvabade tubakatoodete kasutamine jätkuvas kasvutrendis. Uuringu sihtgrupiks olid kõrgkooli tudengid selgitamaks välja kasvutrendi ulatus just kõrgkooli tudengite seas ning nägemaks, kas Tervise Arengu Instituudi läbi viidud kasvutrendi on võimalik näha ka kõrgkoolide tudengite seas, kes langevad sarnasesse vanusegruppi (Reile & Veideman, 2021). Valimi aluseks võeti Eestis õppivate kõrgharidus tudengite koguarv 45178 (Statistikaamet, 2019), millest arvatati minimaalne valim. 45178 tudengi hulka kuulusid kõigi 13 Eesti kõrgkooli tudengid. Valimi arvutamiseks kasutati valimi mahu kalkulaatorit, milles määratud usaldusnivooks 95% ning lubatud veaprotsendiks 7%. Minimaalne valim on antud reeglitele põhinedes 195 vastajat. Küsitlusele vastas kokku 224 tudengit, tänu millele oli minimaalse valimi reeglid juhuvalimi puhul täidetud (Tartu Ülikool, 2020).

Andmete kogumiseks kasutati Google Forms baasil ülesehitatud ankeetküsitlust, mille *hüperlingile* vajutades oli osalejatel võimalik küsitlusele vastata. Ankeetküsitluses toodud küsimusi on autori poolt välja toodud lisas 1. Küsimuste koostamisel lähtus autor teoreetilises osas kirjutatust ning küsimuste eesmärgiks oli välja selgitada erinevad seosed ning probleemkohad, mis tekivad tudengitel seoses suitsuvabade tubakatoodetega ning sealhulgas hinnata õppurite teadlikkusest õiguspärasest käitumisest. Küsitlus koosnes 19 küsimusest ning sisaldas endas nii kindla valikuvastusega küsimusi, mitme valikuga küsimusi ning avatud küsimusi, võimaldamaks ankeedi täitjatel anda mitmekülgset tagasisidet, mis võimaldaks autoril analüüsida ning efektiivsemalt leida erinevaid probleemkohti.

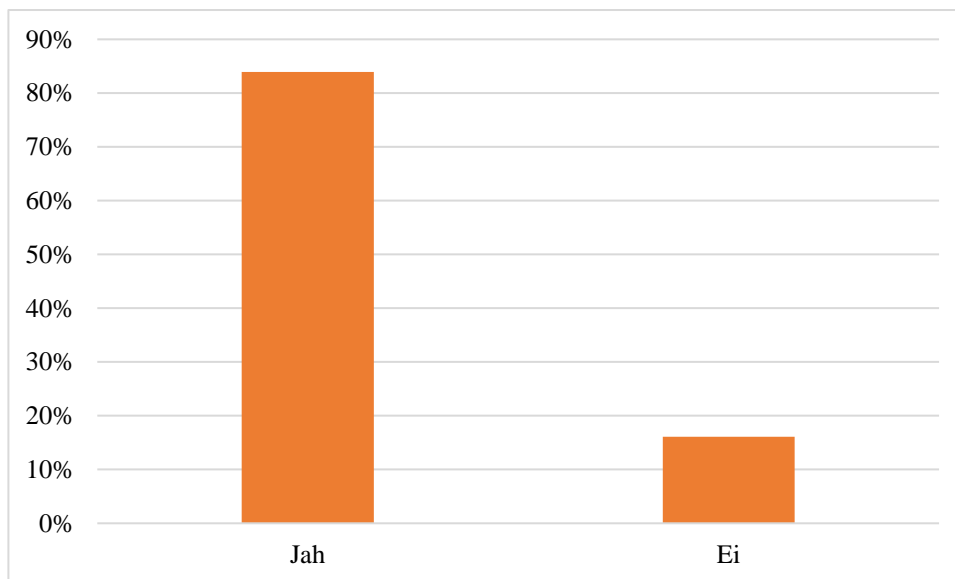
Töös on kasutatud kombineeritud meetodit – andmete kogumiseks on kasutatud kvantitatiivset meetodit, mis sisaldas endas peale arvuliste andmete kogumist avatud küsimusi, mille vastuseid autor analüüsis kvalitatiivseid meetodeid kasutades, et oleks võimalik välja tuua andmed kogumis ning luua andmete vahel omavahelisi sidemeid (Hirsjärvi, 2005, lk 127). Kvalitatiivse meetodina kasutas autor kvalitatiivset sisuanalüüsi, kus autoril oli avatud küsimuste vastustest võimalik kirjeldada küsitluse vastajate endi poolt välja toodud probleemkohti. Sisuanalüüsi eesmärgiks oli leida probleemkohti, mida kirjeldasid vastajad endid, et neid oleks hiljem võimalik analüüsida ning seostada arvandmetega (Laherand, 2008, lk 290).

2.2 Eesti kõrgkoolide tudengite käitumisharjumused ja teadlikkus seoses suitsuvabade tubakatoodetega

Eesti kõrgkoolide tudengite käitumisharjumuste väljaselgitamiseks viis autor läbi kombineeritud meetodil koostatud ankeetküsitluse. Ankeetküsitluse eesmärgiks oli koguda üldised demograafilised andmed vastanute kohta ning nende teadlikkus suitsuvabade tubakatoodete kasutamise õiguspärasuse kohta nende õppeasutuses. Autori poolt koostatud küsitlusele vastas kokku 224 tudengit, seega algselt koostatud valim, milleks oli määratud 195 tudengit oli saavutatud.

Esimese kolme küsimusega selgitas autor ankeetküsitluse käigus välja osalejate demograafilised andmed. Küsitlusele vastanute osakaal demograafiliste andmete baasil jagunes meessugupoolele enamusega. Meestest vastas küsitlusele 142 inimest, naistest 82 inimest. Koguvastanutest 63% vastanute vanus langes vahemikku 22-24, mis kinnitab küsitluse sihtgrupi algselt planeeritud vanust kõrgkooli tudengite osas. 201 vastajal oli olemas vähemalt keskharidus, mis viitab kõrghariduse omandamisele autori poolt valitud valimis.

Neljanda sisulise küsimusena küsis autor valimis „Kas Teie sõprusringkonnas on keegi, kes tarbib suitsuvabasid tubakatooteid?“. Vastusevariandid küsimusel olid „Jah“ ning „Ei“. Ülekaalukalt on sõprusringkonnas tubakatooteid kasutavate inimeste osakaaluks 84%, mis kinnitab, et tubakatoodete kasutamine on jätkuvalt kasvutrendis ning suures osas on väga paljude sõprusringkonnas keegi, kes kasutab suitsuvabasid tubakatooteid (vt joonis 1).

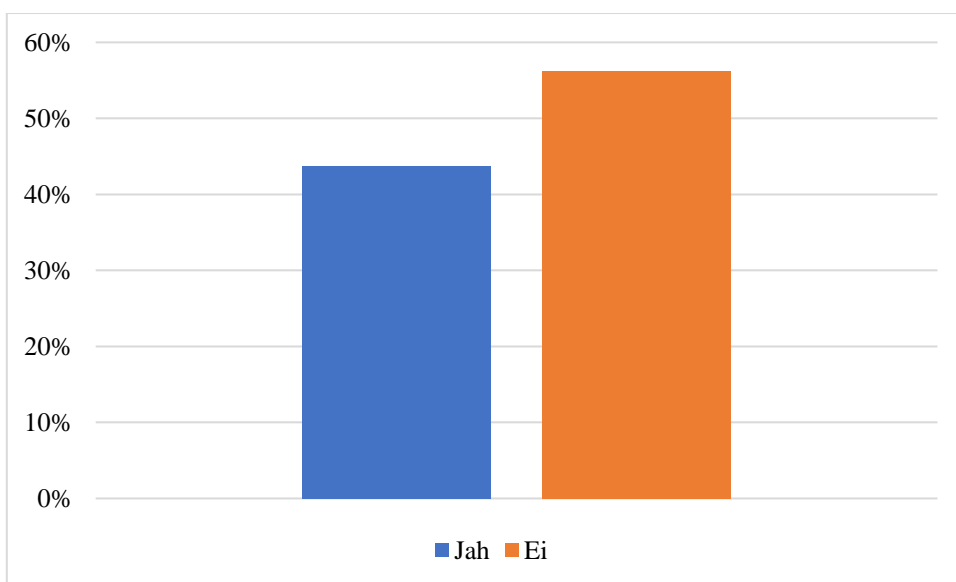

Joonis 1. Suitsuvabade tubakatoodete tarbimine sõprusringkonnas protsentuaalselt (autori koostatud)

Sõprusringkonnas suitsuvabasid tubakatooteid kasutavate inimeste osakaal on suurem meeste seas, kelle sõprusringkonnas kasutab tubakatooteid 130 inimest, moodustades sõprusringkonna tubakatoodete kasutajatest 69%. Naiste sõprusringkondadest kasutab

tubakatooteid 31% naistest, millest võib järeldada, et suitsuvabad tubakatooted on rohkem levinud meeste sõprusringkondades kuid mõningal määral on tooted levinud ka naiste osapoolel. Antud küsimuse vastus toetab teorias selgunud tubakatoodete ajaloo väga pikaajalist väljakujunemist ning juurdumist meie ühiskonnas (vt lk 9).

Selgitamaks välja tudengite osakaalu, kes ise kasutavad suitsuvabu tubakatooteid koostas autor ankeetküsimuses järgneva küsimuse „Kas tarbite suitsuvabasid tubakatooteid? (nt snus, nikotiinipadjad, tubakapadjad jms)“. Vastusevariantideks antud küsimusele oli „Jah“ ning „Ei“ vastused (vt joonis 2).

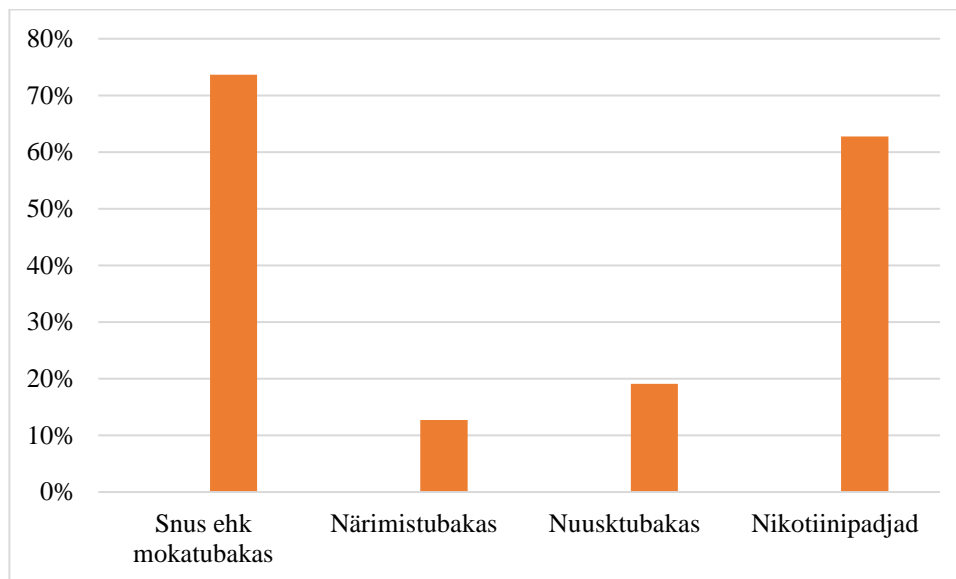

Joonis 2. Suitsuvabade tubakatoodete tarbimine tudengite endi poolt (autori koostatud)

Küsitlusest selgub, et koguvastanutest 44% kasutab ise suitsuvabasid tubakatooteid ning 56% osas vastanutest ei kasuta suitsuvabasid tubakatooteid. Antud vastustest võib järeldada, et küsitlustele vastanute hulgast on tarbimine langenud vähemusse. Vanusegrupis 29+ langes suitsuvabade tubakatoodete kasutajate arv 5%, kuid vanusegrupis 22-24 kasutajate osakaal moodustab 61% kogukasutajatest. Antud andmete põhjal saab järeldada, et kõige populaarsem on tubakatoodete kasutamine vanusevahemikus 22-24 ning järsem äralangemine kasutuses toimub vanuses 29 ning üle. Käesolevate andmete põhjal on võimalik järeldada, et Tervise Arengu Instituudi poolt läbi viidud uuringud 2018. aastal ning 2020. aastal saavad kinnitust ning

suitsuvaba tubakakasutamine noorte hulgas on endiselt kasvavas trendis. Järeldus ühtib teorias toodud seisukohaga leheküljel 15, kus kirjeldatakse suitsuvabade tubakatoodete kasvutrende. (Reile & Veideman, 2019; Reile & Veideman, 2021)

Kuuenda küsimuse eesmärgiks oli välja selgitada enamkasutatud suitsuvabade tubakatoodete liigid, et välja selgitada milliseid tooteid kasutatakse kõige rohkem. Autori poolt esitatud küsimuseks oli „Milliseid alljärgnevatest suitsuvabadest tubakaliikidest olete tarbinud?“ ning vastusevariantidena oli ära toodud: „*Snus* ehk mokatubakas“, „närimistubakas“, „nuusktubakas“, „nikotiinipadjad (tubakavabad)“. Valida oli võimalik mitu vastusevarianti, märkimaks ära kõik varasemalt kasutatud tooted (vt joonis 3).

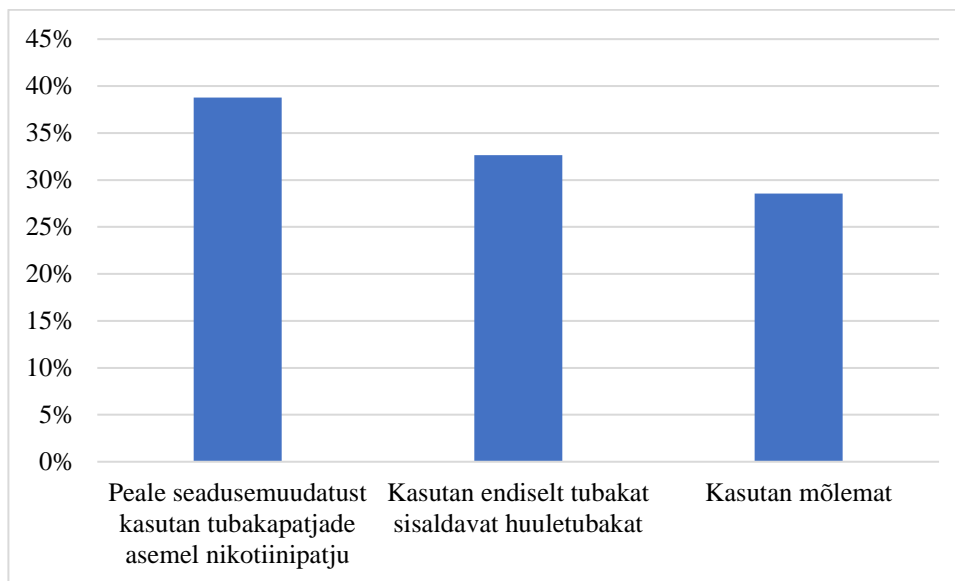
Joonis 3. Enamkasutatud suitsuvabade tubakatoodete liigid (autori koostatud)

Kokku vastas antud küsimusele 110 inimest, eelnevas küsimuses vastanute arvu järgi oli tarbijaid 98, ehk võib järeldada, et suitsuvabasid tubakatooteid on varasemalt kasutanud suurem hulk küsitlusele vastanutest kui neis leidub hetkel aktiivselt tarbivaid isikuid. Antud küsimuse tulemusest võib järeldada, et küsitlusele vastanute hulgas on langevas trendis suitsuvabade tubakatoodete kasutamine, mis läheb omakorda vastuollu teorias leheküljel 15 kirjeldatuga. Autor leiab, et antud anomaalia võis tekkida valimi veaprotsendi piires ning järeldusena võib tuua, et reaalne kasutajate arv

on tegelikult suurem kuid vastajad ei soovinud enda harjumusi avaldada. Kõige populaarsemaks osutus *snus* ehk mokatubakas, mis sisaldab endas tubakat, mille omamine pole küll seadusevastane kuid Eestis müük on keelatud (Tubakaseadus, 2005). *Snus*-i oli kõigist vastanutest tarbinud 74%. Teisel kohal järgnesid tubakavabad nikotiinipadjad, mida oli vastanute hulgas tarbinud 63% inimestest. Antud tulemusest võib järeldada, et väga suur hulk inimestest, kes on tarbinud varasemalt klassikalist *snus*-i on tarbinud nikotiinipatju. 11% vastanutest märkis, et on tarbinud ainult nikotiinipatju, mistõttu võib teha järelduse, et ainult nikotiinipatju tarbides, mille käitlemine on Eestis legaalne, on vastajad käitunud suitsuvabu tubakatooteid kasutades õiguspäraselt, jälgides meie õigusnorme. Teisel kohal on vastanute hulgas nuusktubaka kasutamine, mille osakaal kõigi vastanute hulgas on 19%. Kõiki erinevaid tubakatooteid kasutanud vastanute osakaal on kõigest 4%, millest võib järeldada, et enamus kasutajatest valivad endale ühe sobiva liigi ning jäävad seda kasutama.

Seitsmendaks küsimuseks oli autori poolt esitatud „Kas nikotiinipatjade legaliseerimine Eestis muutis teie eelistust suitsuvaba mokatubaka kasutamise osas?“. Küsimusele oli võimalik vastata järgnevate variantidega: „Peale seadusemuudatust kasutan tubakapatjade asemel nikotiinipatju“, „Kasutan endiselt tubakat sisaldavat huuletubakat“, „Kasutan mõlemat“. Küsimusele vastamine oli vabatahtlik ning eesmärgiks oli välja selgitada osalejate harjumuste muutus seoses toimunud seadusemuudatustega, kus legaliseeriti nikotiinipatjade müük (vt joonis 4).

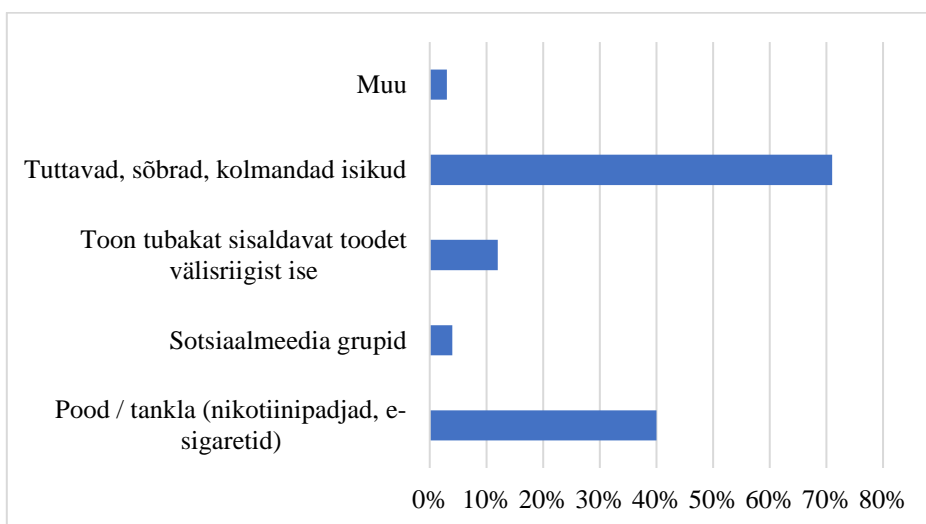

Joonis 4. Suitsuvaba tubakatoodete eelistus peale seadusemuudatust (autori koostatud)

Seoses 2020. aasta 29. mail toimunud Tubaseaduse muudatusega, mis legaliseeris Eestis uudsete suitsuvabade tubakatoodete müügi, mille alla kuuluvad nikotiinipadjad, soovis autor teada, kas muudatusel oli mõju tudengite käitumisharjumustele suitsuvabade toodete kasutamise osas, mis omakorda mõjutab osalejate käitumise õiguspärasust. Küsitluse vastustest selgus, et nikotiinipatju hakkas peale seadusemuudatust eelistama 39% vastanud isikutest, kelle hulgas moodustasid naised 28%. Kõikidest vastanutest naistest moodustas nikotiinipatjadele üle läinute osakaal 86%, millest saab järeldada, et naiste käitumisharjumusi muutis antud seadusemuudatus kõige rohkem – naised, kes varasemalt tarbisid tavapärasest tubakat sisaldavat huuletubakat asusid kasutama nikotiinipatju, mille tõttu nende käitumise õiguspärasuse tõenäosus suurenes, kuna toodet on võimalik osta legaalselt turult.

Meeste hulgast asus peale seadusemuudatust kasutama mõlemat tüüpi tubakatooteid 40%, millest võib järeldada, et seadusemuudatus tekitas antud vastajatele tarbimises erisusi ning osaliselt hakati kasutama legaalselt kättesaadavat toodet. Meeste hulgast 16% vastanutest jäi enda tavapäraste käitumisharjumuste juurde, millest saab omakorda järeldada, et seadusemuudatus ei muutnud isikute õiguspärases käitumises midagi.

Kaheksanda küsimusena soovis autor teada saada suitsuvaba tubaka hankimise allikaid ning sõnastas küsimuse järgnevalt: „Mis allikate kaudu hangite suitsuvabu tubakatooteid?“. Küsimuse eesmärgiks oli välja selgitada, kuidas soetavad küsitluses osalejad oma suitsuvabad tubakatooted ning küsimuse vastusevariandid olid järgnevad: „Pood / tankla (nikotiinipadjad, e-sigaretid)“, „Sotsiaalmeedia grupid“, „Toon tubakat sisaldavat toodet välisriigist ise“, „Tuttavad, sõbrad, kolmandad isikud“ ning „Muu“ valik, kuhu oli osalejail võimalik täpsustada enda hankimise meetodeid. Küsimuses oli võimalik valida mitu erinevat varianti (vt joonis 5).

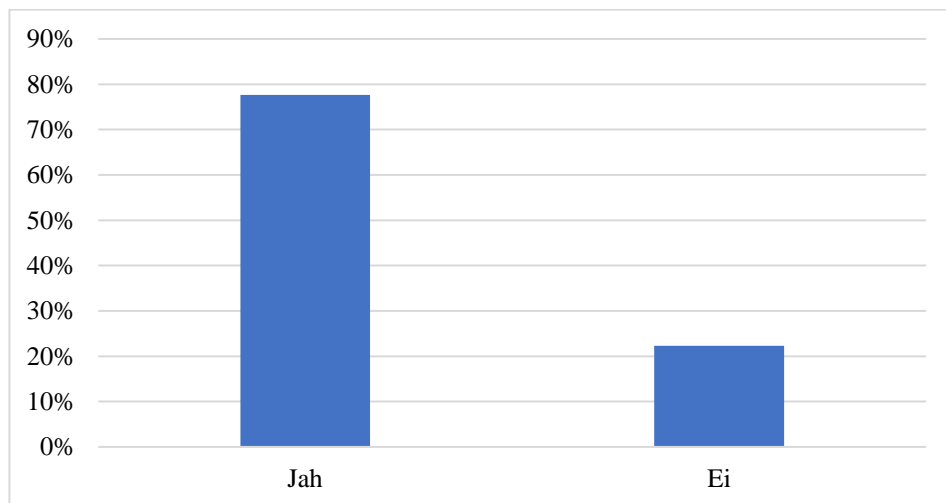

Joonis 5. Suitsuvabade tubakatoodete hankimise allikad (autori koostatud)

Küsimuse tulemusena selgus, et 71% vastanutest saab enda suitsuvabad tubakatooted sõprade, tuttavate või kolmandate isikute käest. Antud vastusest on võimalik järeldada, et suitsuvabad tubakatooted ostetakse suures osas endiselt niinimetatud mustalt järelturult, rikkudes seega õiguspäraselt käitumise norme. Vastanutest 78% moodustavad meessoost vastajad, mistõttu on näha, et kolmandate isikute kaudu otsivad enim võimalusi tubakatooteid soetada mehed. Poest või tanklast soetavad 63% ulatuses enda tubakatooteid naised, mille põhjal on võimalik järeldada, et antud küsimuse baasil eelistavad naissoost vastajad käituda õiguspärasemalt võrreldes meestega. Sotsiaalmeedia gruppe kasutab toodete ostmiseks 4% vastajatest, millest võib järeldada, et sotsiaalmeedia kanaleid ei kasutata enam seda tüüpi toodete müügiks.

Antud variandi vähenenud populaarsus võib olla põhjustatud aastal 2018. *Facebook*-is tegutsenud *snus*-i gruppide sulgemine Maksu- ja Tolliameti poolt (Mihelson, 2018). Välisriigist toob endale isiklikuks kasutamiseks *snus* tooteid 12% vastanutest, mille vähenemisest võib järeldada nii COVID-19 poolt tingitud reisimispiiranguid kui ka seadusemuudatuse mõju, mis võimaldab Eestist osta nikotiinisaldusega suitsuvabu tubakatooteid vähendades seega nõudlust traditsioonilise toote vastu.

Üheksanda küsimuse eesmärgiks oli välja selgitada, kas vastaja kõrgkoolis kasutatakse suitsuvabu tubakatooteid õppetöö ajal ning kui ulatuslik on selline käitumine tudengite seas. Küsimus oli sõnastatud järgnevalt: „Kas Teie kõrgkoolis kasutatakse suitsuvabu tubakatooteid õppetöö ajal?“. Vastusevariantideks olid „Jah“ ning „Ei“ (vaata joonis 6).

Joonis 6. Suitsuvaba tubakatoodete kasutamine õppetöö ajal (autori koostatud)

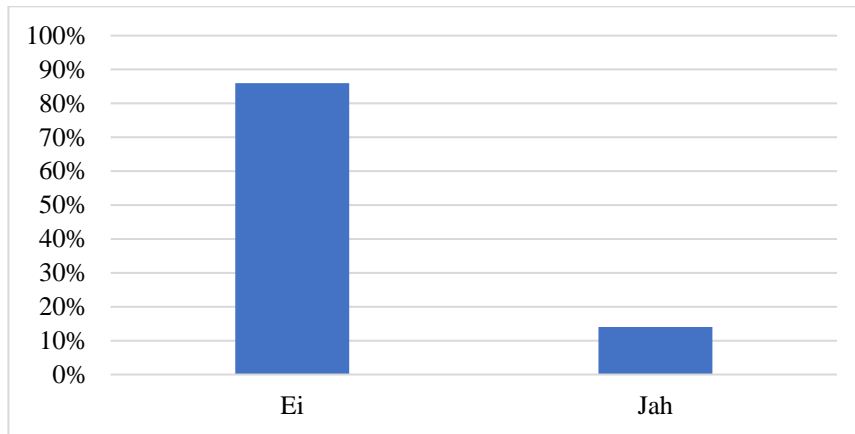
Küsitluse tulemusena 78% kõikidest vastanutest väidab, et nende kõrgkoolis kasutatakse suitsuvabasid tubakatooteid õppetöö ajal ning kõigest 22% väidab, et seda ei tehta. Antud tulemusest võib järeldada, et suurem enamus kõrgkoolide tudengitest puutub õppetöö käigus kokku inimestega, kes tarbivad tubakatooteid sellel ajal, mil toimub õppetöö. 74% vastusevarianti „ei“ kasutajatest on naissoo esindajad, millest võib järeldada, et naised puutuvad koolis vähem kokku suitsuvabade tubakatoodete kasutajatega, antud küsimuses saab tõmmata paralleele neljandale küsimusele, mis toob välja, et naiste sõprusringkondades kasutatakse suitsuvabasid tubakatooteid

vähem, mistõttu puutuvad naised antud toote kasutamisega õppetöö käigus samuti vähem kokku.

Kümnenda küsimuse eesmärgiks oli välja selgitada, kas vastajad ise kasutavad suitsuvabasid tubakatooteid õppetöö ajal. Küsimus oli sõnastatud järgnevalt: „Kas Teie olete kasutanud suitsuvabu tubakatooteid õppetöö ajal? „, ning vastusevariantideks olid „Jah“ ning „Ei“. 79% vastanutest väitis, et kasutab õppetöö ajal suitsuvaba tubakat ning antud kogusest 84% ehk 65 meest moodustasid suurema osa. Vastanutest kõigest 2 meest (moodustades 10%) väitis, et ei kasuta õppetöö käigus suitsuvaba tubakat, mis on võrreldes naistega väga suur erinevus. 21% osas, kes ei kasuta õppetöö käigus suitsuvabu tubakatooteid selgus, et neist 90% moodustavad naised. Antud tulemusest võib järeldada, et naissugupoole esindajad peavad rohkem lugu Tubakaseaduses kehtestatud nõuetest kõrgkoolides tubakakasutamise reeglite osas. Tubakaseaduses on välja toodud, et suitsuvabade tubakatoodete – sealhulgas uudsete tubakatoodete – kasutamise reeglid kehtestab asutus sisekorraeeskirjade alusel (Tubakaseadus, 2005, §30). Küll aga ei olnud võimalik autoril leida erinevate kõrgkoolide sisekorraeeskirjadest punkte, mis antud tooteid otseselt puudutavad.

Üheteistkümnenda küsimusena otsustas autor välja selgitada, kas tudengid leiavad, et suitsuvaba tubaka kasutajad peaks järgima sarnaseid reegleid suitseva tubaka kasutajatega – ehk kasutama tubakatooteid selleks ettenähtud aladel, mis on sätestatud Tubakaseaduses (Tubakaseadus, 2005, §30). Antud küsimuse vastustes selgus, et 92% vastanutest leiab, et suitsuvabade tubakatoodete tarbijate suunamine suitsetajatele ettenähtud ruumidesse või neile enda alade loomine pole otstarbekas ega vajalik, millest võib järeldada, et väga suur osa vastanutest leiab, et suitsetamine ning suitsuvabade toodete tarbimine pole sarnaselt häirivad tegevused.

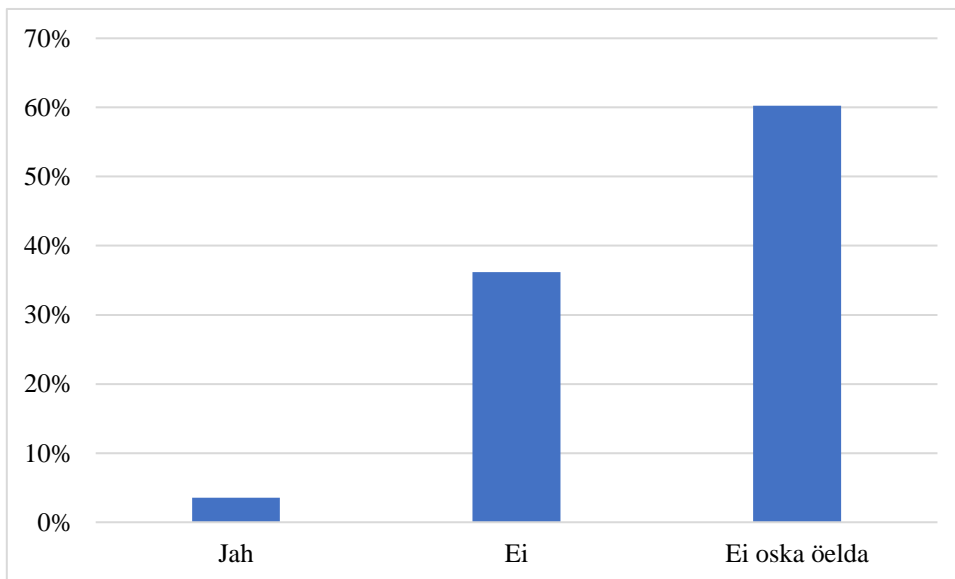
Kaheteistkümnenda küsimusega soovis autor teada tudengite teadlikkust hetkel kehtiva seadusandluse kohta, mis reguleerib suitsuvabade tubakatoodete kasutamist kõrgkoolides. Küsimus oli sõnastatud järgnevalt: „Kas teate, kuidas on reguleeritud tubakatoodete kasutamine kõrgkoolides Tubakaseaduse alusel?“. Vastusevariantideks olid „Jah“ ning „Ei“ (vt joonis 7).

Joonis 7. Tudengite teadlikkus suitsuvabade tubakatoodete reeglitest Tubakaseaduses (autori koostatud)

Graafik toob välja, et 86% tudengitest pole kursis suitsuvaba tubaka kasutamise reeglitele, mis on sätestatud Tubakaseaduses. Antud tulemusest võib järeldada, et tudengid võivad tahtmatult rikkuda seadust, kuna neil puuduvad vastavad teadmised hindamaks, kas nende endi tegevus on õiguspärane või mitte. Tubakaseaduse mittetundmine viitab asjaolule, et suur osa kõrgharidust omandavatest õppuritest soetab endiselt tubakat sisaldavaid suitsuvabasisid tubakatooteid, mille käitlemine on Eestis keelatud.

Kolmeteistkümnes küsimus sisaldas endas järgnevat küsimust: „Kas teie õppeasutuse sisekorraeeskirjas on välja toodud suitsuvabade tubakatoodete kasutamise reeglid?“, mille eesmärgiks oli autoril uurida tudengite teadlikkus nende õpitavas koolis kehtivate reeglite kohta, mis selgitavad lahti, millal ning mis tingimustes on suitsuvabade tubakatoodete kasutamine õiguspärane. Küsimuse vastusevariandid olid järgmised: „Jah“, „Ei“, „Ei oska öelda“ (vt joonis 8).

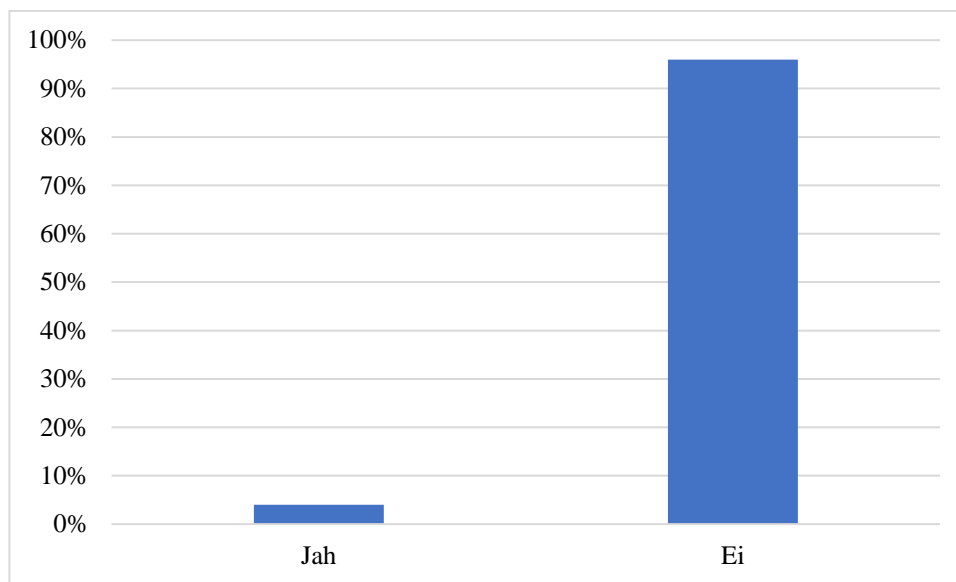

Joonis 8. Tudengite teadlikkus õppeasutuses kehtestatud sisekorraeeskirjade osas, mis puudutavad suitsuvabade tubakatoodete kasutamist (autori koostatud)

Jooniselt on selgelt järeldatav, et 60% kõikidest tudengitest ei ole tutvunud enda kooli sisekorraeeskirjaga kuna nad ei oska öelda, kas antud dokument sisaldab endas viiteid suitsuvabade toodete kasutamisele. 36% vastanutest väidab, et nende kooli siseeeskirjas pole välja toodud reegleid suitsuvabade tubakatoodete kasutamise kohta, mistõttu soodustab see tudengite võimalikke kõrvalekaldeid õiguspärasuse osas, kuna Tubakaseadus sätestab, et maa-ala valdaja peab reeglid kehtestama oma äranägemise järgi (Tubakaseadus, 2005, §30). Antud küsimus kinnitab väidet, et tudengitel puudub teadlikkus oma tegevuse õiguspärasuse kohta, kuna nad ei ole kursis oma asutuse reeglistiku ega riigi seadusandluses kehtestatud reeglitega toodete kasutamise osas. Tudengite vähene teadlikkus põhjendab teoorias kirjeldatud väheselt kättesaadavate

sisekorraeeskirjade olemasolu. Õppuritel on keeruline tutvuda enda õppeasutuses kehtivate reeglitega kui need pole lihtsalt ning avalikult kättesaadavad (vt lk 17).

Neljateistkümnendaks küsimuseks oli: „Kas Teie arvates on suitsetamine võrdväärne suitsuvabade tubakatoodete (mokatubakas) kasutamisega?“, mille eesmärgiks oli autoril välja selgitada küsitluses osalejate üldine arvamus, kas suitsuvabade tubakatoodete kasutamine on tudengite arvates võrdsustatav suitsetamisega. Vastusevariantideks olid „Jah“ ning „Ei“ (vt joonis 9).

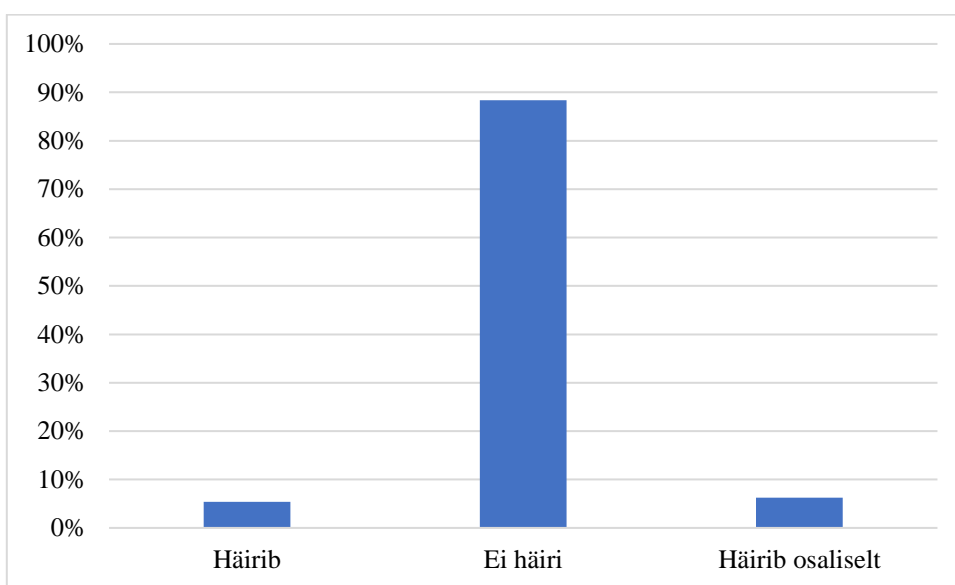

Joonis 9. Kas suitsetamine on võrdväärne suitsuvabade tubakatoodete kasutamisega (autori koostatud)

Kõikidest vastanutest arvas 96%, et suitsuvabade tubakatoodete kasutamist ei ole võimalik võrrelda traditsioonilise suitsetamisega, millest on võimalik järeldada, et tudengid saavad aru erinevusest kahe erinevat liiki tubakatoote juures olenemata nende toimeainest. Võimalik on järeldada, et suitsuvabade tubakatoodete kasutajad ei häiri enda ümber olevaid kaastudengeid piisaval määral, nagu näiteks võib seda teha traditsiooniline suitsetamine, millega kaasnevad erinevad lõhnad, suits ning muud komplikatsioonid. Suitsuvaba tubaka kasutamine toob endaga kaasa diskreetsema nikotiinitarbimise, mis ei põhjusta kõrval olevatele inimestele niivõrd palju ebameeldivustunnet, võimaldades nikotiinisõltlastel enda rahuolu saavutada isegi

õppeasutuses loengus või praktikumis viibides. Antud küsimuse vastused toetavad Rutqvist poolt kirjutatud, et suitsuvabade tubakatoodete kasutamine ei sega kõrvalisi tegevusi – näiteks loengus osalemist (vt lk 12).

Viieteistkümnenäda küsimuse eesmärk oli välja selgitada, kas suitsuvabade tubakatoodete kasutamine kõrgkoolides teiste tudengite poolt mõjutab üksikisiku tasandil tudengit ennast – ehk kas tudeng on häiritud ning tema õppetegevus segatud kui tema loengu või praktikumi käigus suitsuvabasid tubakatooteid kasutatakse. Küsimus oli sõnastatud järgnevalt: „Kas teid häirib suitsuvabade tubakatoodete kasutamine teiste tudengite poolt õppetöö käigus? Juhul kui teid see häirib, palun kirjeldage järgmises küsimuses kuidas.“ ning vastusteks olid variandid „Häirib“, „Ei häiri“ ning „Häirib osaliselt“ (vt joonis 10).

Joonis 10. Kas tudengeid häirib kaastudengite suitsuvabade tubakatoodete kasutamine loengute või praktikumide käigus (autori koostatud)

Küsitlusest selgub, et 88,4% inimestest ei häiri kui tema juuresolekul õppeasutuses kasutatakse suitsuvabasid tubakatooteid. 5,4% hulgas, keda antud tegevus häirib on 100% vastanutest inimesed, kes ise ei tarbi suitsuvabasid tubakatooteid, millest võib järeldada, et leidub inimesi, kelle arvates on suitsuvabade tubakatoodete kasutamine kõrgkoolis peaks olema keelatud. 6% vastanud inimestest häiris suitsuvabade

tubakatoodete kasutamine osaliselt ning autori soovil oli selle variandi valinud inimestel võimalus järgmises küsimuses välja tuua põhjuseid, miks neid antud tegevus häirib.

Kahel korral toodi tudengite poolt välja, et suitsuvabade tubakatoodete kasutajad jätavad oma *snus*-i patju erinevatesse kohtadesse maha, mis tekitavad isegi kasutajate seas ebameeldivustunnet – 40% suitsuvabade tubakatoodete kasutajatest, keda antud tegevus osaliselt häirib on ise suitsuvabade tubakatoodete kasutajad kuid leiavad, et antud tegevus on häiriv.

Kuueteistkümnenda küsimusena esitas autor avatud vastusega küsimuse, saamaks paremat ülevaadet kõrgkooli õppurite endi arvamusest suitsuvaba tubaka regulatsioonide osas ning milliseid muudatusi sooviksid õppurid ise koolide poolses korralduses näha. Antud küsimus oli sõnastatud järgmiselt: „Kas ja kuidas peaks suitsuvabade tubakatoodete kasutamine õppetöö käigus olema reguleeritud?“. Küsimuses toodi välja mitmeid erinevaid seisukohti ning vastati erinevate ideedega, toomaks välja võimalikke lahendusi ning tudengeid endid soosivaid vastuseid. Autor soovib peamiste ideedena välja tuua tudengite soovi, et nende õppeasutuste poolt oleks suitsuvabade tubakatoodete kohta kehtestatud kindlad reeglid ning suitsuvaba tubakaga kaasnevale taarale karpide näol oleks leitud lahendus. Küsimuste vastuse näol on võimalik järeldada, et enamuses ei näe üliõpilased probleemi kui nende õppekeskkonnas kasutatakse suitsuvabu tubakatooteid seni, kuni see ei sega nende õppetööd, ei haise ning ei tekita üleliigset prügi. Antud probleemi lahenduseks näeks autor suitsuvaba tubakakarpidest tekkivale taarale süsteemi, mis võimaldaks neid tagasi toimetada suitsuvaba tubaka müügikohtadesse, saades nende eest tagasi algselt makstud pandihinna. Karpide näol tuleb välja tuua, et pandi vastuvõtjad peaksid olema kohustatud utiliseerima kasutatud tubakapadjad loodussõbralikul viisil, vältimaks keskkonna kahjustamist toksiliste ainetega.

Kindlate reeglite osas soovisid üliõpilased teadlikkuse suurendamist, milliseid tagajärgi võrreldes traditsioonilise tubakaga põhjustab suitsuvabade tubakatoodete kasutamine, kuna hetkeseisuga võib küsitluse põhjal teha järelduse, et ametiasutustelt

saadav info erinevate suitsuvabade toodete kohta on tudengite sõnul puudulik. Antud probleemile näeks autor lahendust viisil, et erinevad õppeasutused või muud avalikud kohad on kohustatud suitsetamise kohtade kõrval tekitama infosedelid suitsuvaba tubaka kasutamise reeglite ning võimalike tagajärgede osas. Autor leiab, et nikotiinisõltuvus on olenemata selle manustamise viisist tervisele kahjulik ning ametkondade kohus on elanikkonda nende mõjudest teavitada.

2.3 Järeldused ja ettepanekud

Käesolevas lõputöös läbi viidud küsitluse käigus selgitas autor välja Eesti kõrgkoolide tudengite teadlikkuse oma käitumise õiguspärasusest ning üldistest käitumisharjumustest seoses alternatiivsete tubakatoodete kasutamisega. Küsitluse tulemusena oli autoril võimalik hinnata tubakatoodete leviku ulatust ning sealhulgas seatud eesmärki, milleks oli välja selgitada tudengite teadlikkus toodete kasutamise reeglite osas. Küsimuste vastused on esitatud lõikudena, kus autor on iga lõigu lõpus analüüsinud võimalikke põhjuseid, pakkunud välja omapoolseid lahendusi tekkinud probleemidele ning seostanud neid teooriaga.

Teoreetilise allikate analüüsi käigus selgub, et tubakatooted sealhulgas alternatiivsed tubakavabad tooted on maailmas levinud väga pikal perioodil. Suitsuvabade tubakatoodete ning tubakavabade alternatiivsete toodete levik maailmas on seevastu olnud pikal perioodil taustal ning vähe uuritud, mis võib selgitada vastanute vähest teadlikkust toodete mõju osas. Samuti selgitab autor teoreetilises osas välja, et erinevate sisekorraeeskirjade kättesaadavus Eesti õppeasutustes ei ole heal tasemel, mis tõttu on tudengitel keeruline omada käitumisharjumusi, mis oleks õiguspärased kuna neil puuduvad võimalused omandada teadmisi kehtivate reeglite kohta (vt lk 17).

Empiirilise osa analüüsist selgub, et väga suur osa vastanutest on kokku puutunud suitsuvabade tubakatoodetega või teab kedagi enda sõprusringkonnas, kes antud tooteid kasutavad – vastavalt 84% sõprusringkonnas ning 43% ise. Küsitluse vastused

kinnitavad varasemaid statistilisi andmeid, mis näitavad kindlat kasvutrendi toodete kasutamise osas Eestis (Reile & Veideman, 2019). Küsitluse osas selgub, et teadlikkus toodete kasutamisest on endiselt väga madal olenemata seadusemuudatusest ning käitumisharjumused on muutunud vähesel määral, tänu millele võib järeldada, et tudengite teadlikkus suitsuvabade tubakatoodete kasutamise õiguspärasusest on madal.

Ettepanekutena soovib autor koolidel läbi töötada ning kergemini kättesaadavaks teha sisekorraeeskirja ning viia läbi teavitustööd tudengite seas. Antud tegevus võimaldaks tudengitel olla teadlikum, millised käitumisviisid on lubatud, aktsepteeritavad ning mis muudavad nende käitumist õiguspärasemaks. Küsitlusest selgus, et väga suurt osa tudengeid ei häiri kui nende seas kasutatakse suitsuvabasid tubakatooteid – küll aga soovivad tudengid suures osas, et koolide poolt oleks selgelt sõnastatud milliseid tooteid ning millistes tingimustes on sobilik tarbida.

KOKKUVÕTE

Suitsuvaba tubaka kasutamine Eesti kõrgkoolides õppivate noorte seas on kasvutrendis ning kõrgkooli õppurite vanusegrupis väga laialdaselt levinud tegevus, mida kaastudengid – isegi varasemalt tubakatooteid mitte kasutanud inimesed passiivselt aktsepteerivad. Lõputöö aktuaalsus seisnes käesoleva probleemi tõsiduse väljaselgitamises ning õiguspärasuse väljaselgitamises. Lõputöö käigus selgitati välja, et suitsuvaba tubaka kasutamine Eesti kõrgkoolides on väga aktuaalne ning laialdaselt levinud käitumisviis, sealhulgas tudengite enda teadlikkus enda tegevuse õiguspärasuse alustest on madal.

Lõputöö peamiseks eesmärgiks oli välja selgitada Eesti kõrgkoolide näitel suitsuvabade tubakatoote kasutamisega kaasnevad probleemid ning tegevuse õiguspärasus nii seadusandluse kui õppeasutuse sise-eeskirjade alusel seades eesmärgiks tudengite teadlikkus. Lõputöö tulemusena selgus, et tubakatoote kasutamine õppeasutustes on õiguspärane juhul kui järgitakse seadusandluses toodud punkte, milliseid tubakatooteid võib legaalselt soetada ning koolide enda sisekorra eeskirjades sätestatud punktide alusel. Töös selgub, et tudengite endi teadlikkus oma harjumuste seadusandlikust küljest on väga madal kuna puudub vastav teavitustöö. Läbi viidud ankeetküsitlus ning vastuste analüüs võimaldas autoril teha järeldused, et Eesti kõrgkoolides õppivate tudengite õiguspärasuse tase on madal – täidetakse seadust enda teadmiste piires.

Esimese uurimisküsimuse vastuseks selgitaks autor välja, kuidas on kõrgkoolides reguleeritud suitsuvabade tubakatoote kasutamine. Antud küsimuses tulid välja mitmete kõrgkoolide kitsaskohad, kus sisekorraeeskirjad on täiesti puudulikud või neis pole eraldi ära toodud erinevust suitsetamise ning suitsuvabade tubakatoote käitlemise kohta, millest võib järeldada, et kõrgkoolid peavad rohkem rõhku panema siseste eeskirjade uuendamisele ning korrashoiule vastavalt hetkel kehtivad Eesti seadusandlusega.

Teiseks uurimisküsimuseks hindas autor tudengite teadlikkust ning erinevatest reeglitest kinnipidamist, hindamaks nende teadlikkust õiguspärasest käitumisest. Seoses 2020. aasta tubakaseaduse muudatusega on olukord võrreldes varasemaga paranenud ning paljud suitsuvabade tubakatoodete kasutajad on üle läinud legaalselt ostetavale nikotiini baasil tehtud *snus* patjadele, millega tõstavad enda õiguspärasest käitumist ning jälgivad korrektsemalt seadusandluses toodud punkte. Probleemkohana esines tudengite teadlikkus hetkel kehtivast seadusandlusest ning nende endi õppeasutustes kehtestatud reeglite kohta tubakatoodete kasutamise suhtes. Suurem enamus ei olnud kursis, mis reeglid hetkel kehtivad ning kuidas reguleeritakse erinevate suitsuvabade tubakatoodete kasutamist nende koolides. Antud probleemi lahendamiseks leiab autor, et koolid peaksid tegema rohkem teavitustööd ning suitsuvaba tubaka kasvava trendiga kaasa liikudes uuendama enda sisekorraeeskirju vastavate punktidega, vältimaks segaduse tekkimist. Lahendusena näeks autor ette riikliku korraldust, mis paneks kõrgkoolide juhtkonnad üle vaatama enda sisekorraeeskirju tagamaks korrektne tubakatoodete reeglistiku järgmine.

Kolmandaks uurimisküsimuseks seadis autor 2020. aastal Tubakaseaduse muudatuse mõju tudengite käitumisharjumustele. Küsitluse vastuste analüüsi käigus selgus, et peale uudsete suitsuvabade tubakatoodete legaliseerimist Eesti turul muutusid koheselt väga suures osas noorte tudengite käitumisharjumused suitsuvaba tubaka kasutamise osas. Suures osas langes tavapärase traditsioonilise tubakat sisaldava toote ostmine sõprusringkonnast ning muudel illegaalsetel viisidel ning kasvas legaalse *snus*-i ostmine poodidest. Antud tegevus toob Eesti riigile aktsiisi ning sealhulgas edendab kõrgkoolitudengite õiguspärasest käitumist vähendades nende riski seadust rikkuda.

Uurimisülesandeid seadis autor endale neli ning kõik said edukalt saavutatud. Esimeseks uurimisülesandeks oli analüüsida tubakatoodete olemust, mida tehes oli autoril võimalik selgitada tubakatoodete olemus, päritolu, nende asukoht ühiskonnas ning mõju pikemas perspektiivis inimeste tervisele ja õiguspärasele käitumisele.

Teiseks uurimisülesandeks seadis autor endale analüüsida suitsuvabade tubakatoodetega seonduvat seadusandlust ning hiljutiste muudatuste mõju tudengite

käitumisharjumustele. Antud osas viis autor läbi küsitluse ankeetvormis, millele vastas 224 kõrgkooli tudengit. Küsitluse käigus selgus, et 44% kõikidest vastajatest tarvitas ise suitsuvabu tubakatooteid, mis näitab kõrgkooli tudengite seas varasemaga võrreldes kahanevat trendi. Seadusemuudatused Tubakaseaduses, millega legaliseeriti uudset tubakatooteid ehk suitsuvabade nikotiinipatjade müük, muutis 39% küsitletute käitumisharjumusi võrreldes varasemaga. Liiguti eemale traditsioonilistest suures osas illegaalselt ostetavatest tubakat sisaldavatest huuletubaka patjadest ning asuti kasutama legaliseeritud tubakavabu nikotiinipatju. Antud küsitluse tulemustest võib järeldada, et seadusemuudatus oli tudengite õiguspärasele käitumisele abiks ning suurendas inimeste osakaalu, kes kasutavad legaalseid viise, et enda nikotiinisõltuvust rahuldada. Probleemkohana saab välja tuua 11% vastanutest, kes tubakavabade nikotiinipatjade tulekul hakkasid kasutama ainult neid, mistõttu seadusemuudatus mõjus riigi tervisele negatiivselt kuna varasemalt ei kasutanud eelnimetatud tudengeid suitsuvabasid tubakatooteid.

Neljandaks eesmärgiks oli omavahel analüüsida teooriat ning ühendada seda omavahel empiirilise osaga, leidmaks erinevaid probleemkohti ning viise, kuidas neist on võimalik lahti saada. Autori arvates on suurimaks probleemkohaks tudengite vähene teadlikkus hetkel kehtivast seadusandlusest, mille tõttu võidakse seaduse või siseeeskirjade rikkumisi toime panna seda ise teadmata. Küsitluses selgus, et probleemi lahendamiseks peaks kõrgkoolid muutma oma sisekorraeeskirjad vastavaks hetkel kehtiva seadusandlusega ning selgelt sõnastama, kus, kuidas ning milliseid tooteid võib kasutada. Probleemkohana toodi välja suitsuvabade tubakapatjade karpide ning kasutatud nikotiini või tubakapatjade utiliseerimine kuna selleks puuduvad vastavad kohad. Lahendusena pakub autor välja riigi poolt kehtestatavat üle Eestilist pandisüsteemi suitsuvabade tubakatoodete pakenditele, mis osaliselt on juba kehtiv kuid vajaks riigi tuge, et olla efektiivne.

Antud töös kogutud andmeid ning järeldusi on võimalik kasutada suitsuvabade tubakatoodete teadlikkuse ning noorte seas enim levinud probleemide lahendamiseks. Töö raames oleks olnud võimalik suuremat rõhku panna suitsuvabade tubakatoodete

mõjule tudengite tervisele nende endi hinnangul ning leida erinevaid seoseid varem suitsetavate tudengite vahel, kes hakkasid kasutama suitsuvabasid tubakatooteid.

Kokkuvõtteks sooviks autor tänada kõiki üliõpilasesindusi, kes edastasid ankeetküsitluse edasi oma õppeasutuse tudengitele, aidates seeläbi tööd läbi viia. Autor tänab enda juhendajat Eda Sieberk-i igakülgse toe ning lõputöö juhendamise osas.

SUMMARY

The author chose the topic because he believes that currently the use of smokeless tobacco is very common in various higher education institutions and is an accepted practice in the context of the internal rules and legislation in force. Also, the author considers that the consumption of tobacco products containing tobacco in the course of studies is neither ethical nor legal, given that in Estonia it is prohibited to handle smokeless tobacco products containing tobacco, but it is allowed to possess them for personal use.

The title of the thesis is „The legality of the use of smokeless tobacco products in higher education institutions“. The thesis is written in Estonian and consists of 43 pages. During the writing, the author has referred to 29 literature sources which all have been referred in the proper section.

The research problem is posed as the question: What is the awareness of Estonian university students about the legality of using smokeless tobacco products in their educational institutions?

1. How is the use of different types of tobacco products regulated in higher education institutions?
2. How do students in higher education perceive compliance and awareness?
3. How has the amendment of the Tobacco Act in 2020 influenced the behaviour of students?

The aim of the study is to identify the proportion of students in higher education who use smokeless tobacco products during their studies, regardless of the law, and to propose ways to improve students' awareness to make their behaviour more lawful. The author has set himself the following research objectives:

1. To analyse the nature of tobacco products.
2. To analyse the legislation and regulations on smokeless tobacco products in the Republic of Estonia.

3. To analyse the proportion of smokeless tobacco products and the impact of changes in legislation on students' behaviour.
4. to analyse the theory and the empirical part and on the basis of this to draw conclusions, suggestions and recommendations for problem areas.

As result of this thesis, it was found out that in most cases the behavior of higher education students is completely lawful as long as they are aware of the laws they are supposed to follow. One of the main problems that emerged was having little to no interaction from the higher education institutions on the subject of clearly displaying the rules that students are supposed to follow in according to Estonian law.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Anic, G.M., Chang, C.M., Chang J.T., Corey, C.G., Rostron, B.L., Tanwar M., 2018. Smokeless tobacco use and circulatory disease risk: a systematic review and meta-analysis. *Open Heart*, 2018, pp. 1—15.

Eesti Konjuktuuriinstituut, 2017, Tubakatoodete turg ja tarbimine Eestis – Aastaraamat 2017 [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.sm.ee/sites/default/files/tubakatoodete_turg_ja_tarbimine_eestis_2017.pdf [Kasutatud: 10.03.2021]

Benowitz, N-L., 2010. Nicotine addiction. *The New England Journal of Medicine*, 362 (24), pp. 2295—2303.

Burke, M., Fagerström, K., Foulds, J., Ramstrom, L., Effect of smokeless tobacco (snus) on smoking and public health in Sweden, 2003. *Tobacco Control*, 2003, pp. 349—359.

De Klerk, N-H. & Musk, A.-W., 2003. History of tobacco and health. *Respirology*, 8, pp. 286—290.

Chaffee, B. W. & Jing, C., 2018. Cigarette and Smokeless Tobacco Perception Differences of Rural Male Youth. *Tobacco Regulatory Science*, 4 (4), p. 73—90.

Christen, A.G., Swanson, B.Z., Glover, E.D., Henderson, A.H., 1982. Smokeless tobacco: The folklore and social history of snuffing, sneezing, dipping, and chewing. *J. Am. dent. Assoc.*, 105, pp. 821—829.

Council Directive 92/41/EEC, 1992, pp. 30—33.

Council Directive 2014/40/EU, 2014, pp. 1—38.

Critchley, J.A., Unal. B, 2003. Health effects associated with smokeless tobacco: a systematic review, *Thorax*, pp. 435—443.

Epstein J.B., Walsh, P.M, 2000. The Oral Effects of Smokeless Tobacco, *J Can Dent Assoc*, pp. 22—25.

Fagerström, K.O., Schildt, E-B., 2003. Should the European Union lift the ban on snus? Evidence from the Swedish experience, *Society for the Study of Addiction to Alcohol and Other Drugs*, pp. 1191—1195.

Gately, I., 2001. *La Diva Nicotina: The Story of How Tobacco Seduced The World.*, London: Simon and Schuster.

Hallett, C., Hopkins, M., A. King, B., Konter, D., A. Tynan, M., Walpert, L., W. Wang, T., 2017. Smoke-Free and Tobacco-Free Policies in Colleges and Universities — United States and Territories, 2017, *US Department of Health and Human Services/Centers for Disease Control and Prevention*, pp. 686—689.

Hecht S.S., Hoffman, D., 1988. Tobacco-specific nitrosamines, an important group of carcinogens in tobacco and tobacco smoke. *Carcinogenesis*. 1988, vol. 9, no. 6, pp. 875—884.

Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P., 2004. *Uuri ja kirjuta*. Helsinki

Hughes, JR., 2006. Clinical significance of tobacco withdrawal, *Nicotine Tob Res*. 2006 Apr; 8(2):153-6 pp. 6.

Krišjanis, A., Pallo, S. & Nõulik., A., 2002. *Tubaka raamat*. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.

Laherand M-L., 2008. *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn

Meija, A., Ling, P., 2010. Tobacco Industry Consumer Research on Smokeless Tobacco Users and Product Development, *American Journal of Public Health*, 2010 Jan; vol 100(1), pp. 79—87.

Mihelson, H., Facebook sulges Eesti suurima snus'i-sõprade grupi, *Postimees*, [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.postimees.ee/6431934/facebook-sulges-estisuurima-snus-i-soprade-grupi> [Kasutatud 02.02.2021]

Reek, P., 2019. *Suitsuvabade tubakatoodete käitlemise ebaseaduslikkus ja sellega kaasnev probleemistik*. Lõputöö, Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Reile R., Veideman T., 2019. Eesti täiskasvanud rahvastiku tervisekäitumise uuring 2018. Tallinn: *Tervise Arengu Instituut*.

Reile R., Veideman T., 2021. Eesti täiskasvanud rahvastiku tervisekäitumise uuring 2020. Tallinn: *Tervise Arengu Instituut*.

Rutqvist, L.-E., Curvall, M., Hassler, T., Ringberger, T. & Wahlberg, I., 2011. Swedish Snus and the GothiaTek standard. *Harm Reduction Journal*, 8(1), pp. 11—19.

Sisekaitseakadeemia, 2017, Sisekaitseakadeemia kodukord. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.sisekaitse.ee/sites/default/files/inline-files/Kodukord_uus_redaktsioon4.pdf [Kasutatud 10.03.2020]

Statistikaamet, 2020. *Riigieelarvesse laekunud maksud (aastad)*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://andmed.stat.ee/et/stat/majandus__rahandus__valitsemissektori-rahandus__maksud [Kasutatud 05.03.2021]

Statistikaamet, 2019. *HT275: Kõrghariduse omandamine õppeliigi ja õppevormi järgi*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?lang=et&SubSessionId=da95f7b8-508a-4016-8255-7f3b9a0ba09d&themetreeid=6> [Kasutatud 22.12.2020]

Tartu Ülikool, 2020. *Tõenäosusliku valimi kalkulaatorid*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/27764/tenosusliku_valimi_kalkulaatorid.html [Kasutatud 22.12.2020]

Tubakaseadus (2005) RT I, 19.05.2020, 13

World Health Organization, 2007. *IARC Monographs on the Evaluation of Carcinogenic Risks to Humans 2004*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK326497/pdf/Bookshelf_NBK326497.pdf [Kasutatud 04.02.2021]

Lisa. Ankeetküsitlus Eesti kõrgkoolide tudengite seas

1. Sugu
  - a) Mees
  - b) Naine
2. Vanus
  - a) 20-21
  - b) 22-24
  - c) 25-28
  - d) 29+
3. Haridustase (hetkel olemasolev)
  - a) Kõrgharidus
  - b) Keskharidus
  - c) Põhiharidus
  - d) Muu
4. Kas Teie sõprusringkonnas on keegi, kes tarbib suitsuvabasid tubakatooteid?
  - a) Jah
  - b) Ei
5. Kas tarbite suitsuvabasid tubakatooteid? (nt snus, nikotiinipadjad, tubakapadjad jms)
  - a) Jah
  - b) Ei
  - c) Pole kindel, mis antud termin hõlmab
6. Milliseid alljärgnevatest suitsuvabadest tubakaliikidest olete tarbinud?
  - a) *Snus* ehk mokatubakas
  - b) Närimistubakas
  - c) Nuuskubakas
  - d) Nikotiinipadjad (tubakavabad)

7. Kas nikotiinipatjade legaliseerimine Eestis muutis teie eelistust suitsuvaba mokatubaka kasutamise osas?
- a) Peale seadusemuudatust kasutan tubakapatjade asemel nikotiinipatju
  - b) Kasutan endiselt tubakat sisaldavat huuletubakat
  - c) Kasutan mõlemat
8. Mis allikate kaudu hangite suitsuvabu tubakatooteid?
- a) Pood / tankla (nikotiinipadjad, e-sigaretid)
  - b) Sotsiaalmeedia grupid
  - c) Toon tubakat sisaldavat toodet välisriigist ise
  - d) Tuttavad, sõbrad, kolmandad isikud
9. Kas Teie kõrgkoolis kasutatakse suitsuvabu tubakatooteid õppetöö ajal?
- a) Jah
  - b) Ei
10. Kas Teie olete kasutanud suitsuvabu tubakatooteid õppetöö ajal?
- a) Jah
  - b) Ei
11. Kas Teie arvates peaks suitsuvabade tubakatoodete kasutamise jaoks looma selleks ettenähtud alad, nagu tavaliste tubakatoodete puhul?
- a) Jah
  - b) Ei
12. Kas teate, kuidas on reguleeritud tubakatoodete kasutamine kõrgkoolides Tubakaseaduse alusel?
- a) Jah
  - b) Ei
13. Kas teate, kuidas on Teie kõrgkoolis reguleeritud erinevate tubakatoodete kasutamine?
- a) Jah
  - b) Ei

14. Kas teie õppeasutuse sisekorraeeskirjas on välja toodud suitsuvabade tubakatoodete kasutamise reeglid?
- a) Jah
  - b) Ei
  - c) Ei oska öelda
15. Kas Teie arvates on suitsetamine võrdväärne suitsuvabade tubakatoodete (mokatubakas) kasutamisega?
- a) Jah
  - b) Ei
16. Kas teid häirib suitsuvabade tubakatoodete kasutamine teiste tudengite poolt õppetöö käigus? Juhul kui teid see häirib, palun kirjeldage järgmises küsimuses kuidas.
- a) Häirib
  - b) Ei häiri
  - c) Häirib osaliselt
17. Kuidas Teid häirib suitsuvabade tubakatoodete kasutamine õppetöö käigus teiste tudengite poolt?
- Avatud küsimus
18. Kas Teie arvates on suitsuvabade tubakatoodete kasutamine õppetöö käigus õiguspärane?
- a) Jah
  - b) Ei
19. Kas ja kuidas peaks suitsuvabade tubakatoodete kasutamine õppetöö käigus olema reguleeritud?
- Avatud küsimus